

**MILLIY-MADANIY IBORALARNING ZAMONAVIY TILDA
QO'LLANILISHIGA OID NAZARIY QARASHLAR**

Akramova Diyora Xaitbaevna

*Toshkent Xalqaro Moliyaviy Boshqaruv va Texnologiyalar Universiteti xorijiy
filologiya kafedrasi ingliz tili o'qituvchisi*

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada tilning eng bo'yoqdor hamda o'zida milliy-madaniy xususiyaytlarni jam qilgan iboralar haqida so'z boradi. Zamonaviy tilshunoslik va so'zlashuvchilar nutqidagi madaniy tushunchalarni aks ettiruvchi lingvistik birlik ya'ni idiomalarning qo'llanilishiga doir nazariy qarashlar bayon etilib, izohlanadi. Bundan tashqari, lingvist olimlar tomonidan keltirilgan fikr-mulohazalar tahlil etilib, qiyosiy tahlil usuli yordamida tillarning milliy madaniyatini aks ettiruvchi yorqin misollar keltiriladi.*

***Annotation.** This article talks about the most colorful expressions of the language, which contain national and cultural characteristics. Modern linguistics and theoretical views on the use of idioms, a linguistic unit that reflects cultural concepts in the speech of speakers, are described and explained. In addition, the opinions given by linguists are analyzed, and bright examples reflecting the national culture of languages are given using the method of comparative analysis.*

***Tayanch so'zlar:** frazeologik birlik, idioma, madaniyatga tegishli birliklar, terminologiya, madaniy tushunchalar, idiomatik tabiat.*

***Key words:** phraseological unit, idiom, cultural units, terminology, cultural concepts, idiomatic nature.*

Til- madaniyatning ajralmas bir bo'lagi bo'lib, avloddan avlodga o'tib, o'z madaniyati va milliyligini saqlab kelmoqda. S.G.Ter-Minasova tilni atrofdagi dunyoning ko'zgusi deb ataydi: "... u [til] voqelikni aks ettiradi va dunyoning, har bir tilning yagona, o'ziga xos tasvirini yaratadi. Bundan kelib chiqib, xalq, etnik

guruhlar va jamiyat berilgan tildan muloqot vositasi sifatida foydalanadi". Bir necha lingvust olimlar, shu jumladan, V.A.Maslova frazeologizmlar nafaqat dunyoni tasvirlash, balki uni anglash va baholashda ulkan xizmat qilishini keltirib o'tgan. Shuningdek ushbu birliklar insoniyatning tarixiy madaniyati va o'zligini namoyon etishini ham ilgari surgan. " Frazeologizmlar insonning milliy-madaniy o'ziga xosligini aks ettiruvchi ko'zgudir ".(V. A. Maslova, 2007). Lingvistik va madaniy idiomalar insonlar muloqotining ajralmas qismi bo'lib, tilning o'ziga xos xususiyatlarini va u ifodalovchi madaniyatni aks ettiradi. Idiomalarning zamonaviy qo'llanilishi olimlar va tadqiqotchilarning katta e'tiborini qozonib, turli nazariy qarashlar va talqinlarga sabab bo'ldi. Ushbu maqola ushbu nazariy istiqbollarni tahlil qilish, ularning til o'rganish, madaniyatlararo muloqot va madaniy merosni saqlashga ta'sirini yoritishga qaratilgan. Tillarining frazeologik olam tasvirida til frazeologizmlari ushbu millatlarnig o'tmishi, madaniyati, millatga xos bo'lgan milliy-madaniy xususiyati, an'analari, hayot tarzini aks ettiradi. Har bir tilda frazeologik birliklarning aksariyati insonning ichki va tashqi olami bilan bog'liq faoliyati orqali shakllanadi. Shu sababdan ham bunday iboralar ifodalagan ma'noning zamirida inson va uning fe'l-atvori, yashash tarzi, o'y-fikrlari yotadi. Xalqning turmush tarziga aylangan oddiy ish harakatlar, marosimlar bilan bog'liq bo'lgan urf-odatlar , keyinchalik frazeologizmga aylanishi mumkin va u o'zida to'laligicha shu millatning milliy madaniyati va turmush tarzini ifoda etadi. Masalan, o'zbek tilidagi "*hasharchining bolasi tilla qoshiq o'ynaydi*" iborasi "*bola ovunishi va onasini bezota qilmasligi uchun istalgan ish qilishi mumkin*" degan ma'noni anglatadi va u milliy urf-odat, an'analar bilan bog'liq. Frazeologik iboralar o'zbek xalqi turmushidagi turli voqea-hodisalarga guvoh bo'lish, kishilarning xilma-xil harakatlariga baho berish, tajribalarini umumlashtirish asosida xalq chiqargan xulosalarning obrazli ifodalaridir. O'zbek millatiga xos bo'lgan iboralardan quyidagi namulalar turli ma'nolarni beradi va ushbu xalqning kundalik turmush tarzi bilan bog'liq: *aravani quruq olib qochmoq*-uddasidan chiqq olmaydigan ish haqida maqtanmoq; *bir o'q bilan ikki quyonni urmoq*-ayni bir paytda ikki narsani ko'zlab ish tutmoq; *qo'y og'zidan cho'p olmagan*- yuvosh,

beozor ;*yulduzni benarvon urmoq*-epchil, uddaburon. Ingliz tilida ham zamonaviy nutqda qanday iboralar ishlatilishini quyidagi misollar bilan ko'rib chiqamiz: *Care killed the cat* - Ish emas, g'am qaritar; *dog days* - yozning, aynan iyul va avgust oylaridagi eng issiq kunlari; *to drink like a fish*- ko'p miqdorda alkogol ichuvchi odamga nisbatan ishlatiladi. Ushbu idiomalar tilning madaniy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, muayyan tilda to'g'ri va aniq talqin qilinishini ta'minlaydi, ya'ni bir ibora tarjima qilinganda yoki boshqa tilda qo'llanilganda, o'z ma'nosini yo'qotib, oddiy til birlik holatiga kelib qolishi mumkin.

Tilshunoslikning deyarli barcha sohalarida lingvistik va madaniy idiomalarga bir nechta nazariy yondashuvlar mavjud, ularning ba'zilariga qisqacha to'xtalib o'tamiz: Kognitiv tilshunoslikda idiomatik iboralarni tushunishda psixik jarayonlar, kontseptualizatsiya va metaforik xaritalashning rolini ta'kidlaydi. Tilshunos G.Lakoffning ta'kidlashicha, idiomalar o'zboshimchalik bilan emas, balki asosiy kognitiv mexanizmlarni aks ettiradi. Uning ta'kidlashicha, "Idiomalar bizning kontseptual tizimimizdan kelib chiqadigan ijodiy va motivli iboralardir". Ushbu yondashuv majoziy tilni talqin qilishda ishtirok etadigan kognitiv mexanizmlarga e'tibor qaratib, idiomalarning shaxslar tomonidan qanday qayta ishlanishi va tushunilishini o'rganadi. Ijtimoiy lingvistika idiomatik iboralarning ijtimoiy va madaniy jihatlarini o'rganadi, ularning turli nutq jamoalarida qo'llanilishi va ijtimoiy-madaniy omillarning ularning ma'nosiga ta'sirini ko'rib chiqadi. Tilshunos Debora Tannen idiomalar madaniy me'yorlar va qadriyatlarni aks ettirishini taklif qiladi va "Idiomalar bizga murakkab ijtimoiy va madaniy xabarlarini qisqa va samarali tarzda etkazishga imkon beradi". Ushbu yondashuv idiomalarga ijtimoiy me'yorlar, madaniy urf-odatlar va lingvistik o'zgarishlar qanday ta'sir qilishini tahlil qiladi.

Madaniy merosni saqlash va yetkazishda lingvistik va madaniy idiomalar hal qiluvchi rol o'ynaydi. Idiomatik iboralar madaniy qadriyatlar, e'tiqodlar va an'analarni o'z ichiga oladi va avloddan avlodga o'tadi. Tilshunos olim Yu. Kristeva "Idiomalar madaniyat va uning tarixining mohiyatini o'zida mujassam etgan til xazinasidir", deb ta'kidlab, madaniy o'ziga xoslikni saqlashda idiomalarning

ahamiyatini ta'kidlaydi. Idiomalarni saqlash tobora globallashib borayotgan dunyoda madaniy merosni himoya qilishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, biz ushbu maqolada ingliz va o'zbek iboralarining milliy-madaniy xususiyatlariga ko'ra tasnifini hamda ular borasidagi nazariy qarashlarning tahlilini ochib berishga harakat qildik. Tarixiy faktlar, ijtimoiy-siyosiy jihatlar, urf-odatlar va madaniy qadriyatlarning barchasini frazeologizmlarda uchratish mumkin va ularning barchasi tillarda o'xshash mavzuli sohalarni hosil qiladi: atrof-muhit, ijtimoiy - iqtisodiy hayot, urf-odatlar, an'analar, axloq va boshqalar. Frazeologik birliklar o'ziga xos va universal bo'lgan psixologik va lingvistik elementlarga asoslanadi, chunki ular madaniyatlarning haqiqiy madaniy piktogrammalariga aylangan. Shunday ekan, iboralar ham madaniyatga, ham millatga tegishli til vositalaridir. Bugungi xilma-xil va bir-biriga bog'langan dunyoda samarali muloqot va madaniyatlararo tushunishni rivojlantirish uchun idiomatik iboralarni o'rganish va tadqiq qilishni davom ettirish juda muhimdir.

ADABIYOTLAR

1. Akramova D.X. Zamonaviy ingliz tilidagi hayvonlar nomlari bilan lingvomadaniy Amerika idiomalari. Akademik magistratura uchun dissertatsiya. - Toshkent. 2023
2. Akramova D.X. Contemporary problems of studying phraseological units in the English and Uzbek languages. European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices. ISSN (E): 2938-3625, Volume 2, Issue 6, June - 2024
3. Korzyukova Z.V. The main aspects of the functioning of phraseological units with proper names in the English language: national and cultural specificity. Diss. For Cand. of Philol. sciences. - Moscow, 2003. p. 67
4. Lakoff, Jorj, Maykl Jonson. 1980. Biz yashayotgan metaforalar. Chikago: Chikago universiteti matbuoti.
5. Maslova V. A. Lingvokulturology: ucheb. posobie dlya stud. higher fly zavedeniy / V. A. Maslova // -M. : Academy, 2007. -p. 208.
6. Ter-Minasova S. G. Language and cultural communication /S. G. Ter-Minasova// -M. : Slovo, 2000. -p. 624.